

איך לקיים שיעור סיכום

אנשים רבים מאמינים שניתן לסכם באופן ברור ומוגדר מצבי חשיבה מסוימים בלבד (בעיות, החלטות, תוכניות, שיפוטיות וכדומה). מטרת שיעור זה היא להראות שבכל פיסת חשיבה ניתן להגיע לסיכום, ושיש לעשות מאמץ מכוון על-מנת להגיע לסיכום זה. נכון שלא לכל מצב אפשר למצוא תשובה נכונה, אך עדיין ניתן להגיע לסיכום חד-משמעי של כל מצב. למשל, לפגישה אשר מסתיימת באמירה: "אין באפשרותנו להגיע לכלל הסכמה בנושא זה" יש סיכום ברור למרות שאין כאן תשובה. עצם האמירה שאין סיכום ברור היא לכשעצמה סיכום ברור. חשוב להבין ולהדגיש זאת. אם תלמידים מאמינים שקיימת אפשרות שמצב מסוים יסתיים ללא סיכום, תשיבתם פשוט מתגלגלת לסוף כלשהו, מבלי להגיע להישג ממשי. על המשתתפים בדיון לסכם, לכל הפחות, שהם בזבוז את זמנם או שאין באפשרותם להתמודד עם הבעיה - שתי אלו הן מסקנות שוות ערך.

הדגש בשיעור זה הוא על להגיע לסיכום חד-משמעי. הסיכום עלול להיות שאין אפשרות להגיע לסיכום - גם זה כשלעצמו הוא סיכום. בפועל, תמיד ניתן להגיע לסיכום כלשהו. לכן כרטיס העבודה של התלמיד מציע סוגים שונים של סיכומים (רעיון/תמונה [תמונת מצב], דעה/שיפוט, תשובה/פתרון, הפעלה/פעולה). מטרת אלה היא להדגים ולהרחיק את התלמידים מהרעיון שפתרון חד-משמעי לבעיה הוא הסיכום היחיד האפשרי. אין להתייחס לסיכומים אלה כאל קטגוריות נוקשות. השיעור אינו עוסק בשיפוט דקדקני לגבי מיון הסיכומים לקטגוריות. לעיסוק מסוג זה אין כל ערך מעשי.

הפעולה הראשונה היא השאלה המכוונת:

מהו הסיכום?

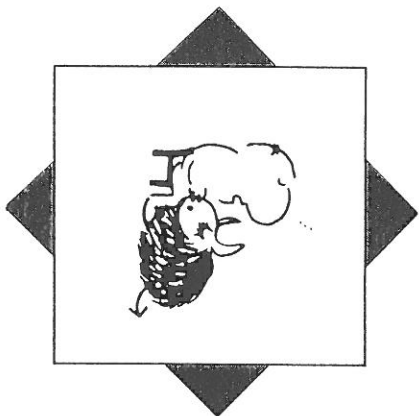
ניתן להתחמק מכך בדרך הקלה על-ידי תשובה כגון: "אין כלל סיכום". אך התחמקות כזאת היא אסורה. על התלמיד לעשות, אם כן, מאמץ מכוון כדי לייצר סיכום ברור וחד-משמעי. על-מנת למנוע את התחושה שסיכומים הם דוגמטיים, השיעור מציג את האפשרות לסיכום ניסיוני או סיכום שניתן לשנותו. החשוב הוא לעשות מאמץ להגיע לסיכום כלשהו ולהציג אותו. חשוב להדגיש שהסיכום אינו אלא סיכומה של פיסת חשיבה מסוימת. הדבר החשוב ביותר הוא לשאול את השאלה המכוונת: **מה הוא הסיכום כאן?**

אם מתקשים במתן תשובה חד-משמעית, ניתן לשקול את סוגי הסיכומים השונים.

על השיעור להתחיל בדוגמה מקומית. למשל, המורה יכול לפתוח בדיון עם מספר תלמידים בנושא: "האם חשוב שכולם יהיו טובים במתמטיקה?".

הזמן המוקצב לדיון זה הוא 2-3 דקות, כאשר עם סיומן על המורה להציג סיכום חד-משמעי. למשל: כולם צריכים להפגין שליטה במתמטיקה בסיסית כפי שעליהם להפגין שליטה בקריאה ובכתיבה, אך אין חובה שכולם יהיו מומחים במתמטיקה.

10. 10. 10

הדבר מנעולת החשיבה הולכת לאיבוד אם אין סיכום תד-משמעי בסופה. אולי הסיכום אינו בדיוק מה שראינו אך הוא עדין יכול להיות תד-משמעי. למשל, "אין באפשרותנו לפתור בעיה זו", הוא סיכום תד-משמעי.

תפעלה

שאלו את השאלה:
 ישנם סוגים שונים של סיכומים. חלקם מובאים פה:

- ישנם סוגים שונים של סיכומים. חלקם מובאים פה:
- אחד או יותר רעיונות חדשים על אף להסתכל על הדברים.
- תמונה: חקירה של העניין הכלילית מדין, רעיונות ורגשות
- דעה: דעה אישית על העניין המבוססת על עובדות, רגשות או על שיעים.
- שיפוט: הערכה על פי עקרונות מסוימים.
- תשובה: תשובה לשאלה שנושאלת.
- פתרון: פתרון להבעה שהוצגה.
- תוצאה: תוצאה של ביצור פעולה כלשהי (כגון שמי, תז'ת, רכז).
- פעולה: פעולה שנושגת כתוצאה ישירה של התהליך החשיבתי.
- סיכום: יכול להיות תד-משמעי אם אין כל ספק לגבי. סיכום הוא נסיון כאשר נראה שזה הדבר הטוב ביותר אילו ניתן להתיי, אך הוא עדין מוטל בספק. סיכום ניתן לשינוי אם צופים את התועם של מדיע או של דסגיבות חדשים שעשויים להביא לשינוי של הסיכום.
- אך הדבר החשוב הוא למועי לסיכום כלשהו ולהתייע בצורה תד-משמעית.

© מכון ברנקה ו"ס לטיפוח החשיבה

תרגול

1. נושא: האם תופשת בית-הספר צרכנות להיות ארוכות יותר?
 סיכום: "אנו חושבים שזה העין מנויין".
 העירו את התרונות לגבי סיכום זה.

2. נושא: מה חכי טוב להיות - חכם, חזק, אהוד או עשיר?
 סיכום: "זה תלוי במה שאנחנו מעדיין".
 העירו את התרונות לגבי סיכום זה.

3. נושא: האם יש לך רעיונות לגבי ארוכות בית-הספר?
 סיכום: "הן שונות בכל בית-הספר".
 העירו את התרונות לגבי סיכום זה.

- 4. מהו סוג הסיכום של הסיכומים הבאים?
 • "אדם זה אינו מותאים ליצג אותנו פוליטי".
 • "המטרת הן חובלה מהירה, זולה וזמינה בכל עת, תוך פגיעה מועטה ככל האפשר בסביבה".
 • "למנו להסוד בהוצאות בית-חולים אם משכנים חולים משהל-מלון קרובים".
 • "הקורנו את החצאה שתלמידים יעבדו בעולם לומדים בבית-הספר. שקלנו את סוגי התגברות האפשריות, את החצאה על התלמידים, על הנוכח ועל בית-הספר, אך אין באפשרותנו לחציע דעה תד-משמעית".

- 5. הסיכומים הבאים הם תד-משמעיים, נסויים או פתוחים לשינויים. חתום לכל סיכום הגדרה מתאימה משלוש הגדרות אלו.
 • "אם רוצים לחלוטם באינפלציה, יש צורך לשלש במשכורות ובמקורים".
 • "יראה שהדבר הטוב ביותר שביכולתנו לעשות הוא לותר על חלופו לרוב רוק ולהחזית לפעל עבודת רגילה".
 • "רצוננו יותר חגיגי לחשקיע כספים בחידוש מערכת הרכבות מאשר בניית נמלי תעופה נוספים".
 • "יעינו אחד יכול להיות לסמן נגמם בכתיבת קציע על המצא כד שכולם יוכלו לותרים".

- 6. האם דרושים מבחנים כדי לדרבן את התלמידים ללמוד וכדי למיין את הטובים ביותר ללמודים גבוהים?
 חשבו על כך והגיעו לסיכום מחלט כלשהו.
- 7. האם צריכים מסווגים לבחור מקצוע באופן רצוני כאשר אין הם ירוצים בעצם מהם הם בוחרים?
 חשבו על כך והגיעו לסיכום מחלט כלשהו.
- 8. דנו בצורת העבודה בקבוצות ובניגוד לעבודה כחידים) והגיעו לסיכום כלשהו על עניין זה.

תהליך

- 1. מה קורה אם בדיון מסוים אנשים שונים מניעים למסקנות שונות?
- 2. האם סיכום צריך להיות מבוסס על מה שאמרו בדיון או על מה שאנחנו באמת מרגישים?
- 3. האם הסיכום של הקבוצה חשוב יותר מסיכום של יחיד בקבוצה?
- 4. מה ההבדל בין סיכום טוב לבין סיכום גרוע?

© מכון ברנקה ו"ס לטיפוח החשיבה

תרגול

(ראו את קטע התרגול בכרטיס העבודה של התלמיד)

על חלק מהתרגילים התלמידים יכולים לעבוד כיחידים ועל שאר התרגילים ניתן לעבוד בקבוצות. גם אם התלמידים עובדים כיחידים, הם יכולים לשבת בקבוצות, כך שהמעבר משיטת עבודה אחת לאחרת יוכל להתבצע ביתר קלות.

4-1. אלו תרגילים קצרים מאוד שניתן לבצעם כיחידים. יש להקדיש פרק זמן קצר (3-4 דקות) להתייחסות לכל התרגילים, ולאחר מכן המורה יבקש מיחיד או מקבוצה להציג את הערותיהם. אם מבצעים את התרגילים מהר, ניתן לנסות לבצע את ארבעת התרגילים; אם לא - מספיקים שני תרגילים.

הצעות:

תרגיל 1: זהו בהחלט סיכום המבוסס על דעה אישית (למרות שדעה זו אינה מבוססת על חשיבה מעמיקה).

תרגיל 2: זהו סיכום חד-משמעי, אך יכול להיות שניתן לבטאו בצורה טובה יותר באמצעות אמירה ש"אף תכונה יחידה כשלעצמה אינה יכולה להיות הטובה ביותר."

תרגיל 3: ייתכן שזאת המציאות, אך התשובה מתמקדת מן השאלה. למרות שחלק מארוחות בית-הספר בחלקן טובות ובחלקן רעות, עדיין אפשר לשקול את שני הסוגים.

תרגיל 4: סיכום מסוג שיפוט

סיכום מסוג הפעלה (בוצע פה ש"מ")

פתרון (לבעיית עלויות הפעלת בתי-חולים)

סיכום מסוג תמונת מצב (תיאור של מצב).

5. אפשר לטפל בתרגיל זה בצורה חפוזה כאשר בני הכיתה מתפקדים כיחידים ולא כקבוצות. אין צורך להקצות לכך זמן. היחידים נשאלים כיצד היו מסווגים כל סיכום נתון (חד-משמעי, ניסיוני או ניתן לשינוי), ואז ניתן להגיב על תשובותיהם.

הצעות:

- סיכום חד-משמעי
- סיכום ניסיוני
- סיכום הניתן לשינוי
- סיכום ניסיוני.

6-8. בחרו שני תרגילים מתוך השלושה. התלמידים פועלים בקבוצות. כל קבוצה דנה במשך 4-5 דקות בתרגילים, בכוונה ברורה להיות מסוגלת בסוף הדיון להציע סיכום. כל קבוצה בתורה מציגה אז את הסיכום שלה ותלמידים מהקבוצות האחרות רשאים להעיר את הערותיהם.

תהליך

(ראו את קטע התהליך בכרטיס העבודה של התלמיד)

- דיון פתוח בהשתתפות הכיתה כולה, כאשר התלמידים פועלים כיחידים ולא כחלק מקבוצה:
- מה קורה אם בדיון מסוים אנשים שונים מגיעים למסקנות שונות?
 - האם סיכום צריך להיות מבוסס על מה שנאמר בדיון או על מה שאנשים באמת מרגישים?
 - האם הסיכום של הקבוצה חשוב יותר מהסיכום של יחיד בקבוצה?
 - מה ההבדל בין סיכום טוב לבין סיכום גרוע?